

Valori sociale ale tranziției post-comuniste

George-Cristian Darie¹

Antropolog, Master în Antropologie *Facultatea de Științe Politice, SNSPA*

Sursa: Revista Inovația Socială nr. 2/2011 (iulie - octombrie) pp. ...

URL stabil: <http://inovatiasociala.ro/index.php/jurnal/article/view/114>

Publicată de: Institutul de Cercetare a Calității Vieții

Revista Inovația Socială este o revistă online creată în cadrul proiectului „Inovația Socială - Factor al dezvoltării socio-economice”, proiect coordonat de Prof.dr. Cătălin Zamfir în cadrul Institutului de Cercetare a Calității Vieții. Această revistă utilizează politica liberului acces la conținut, pornind de la principiul conform căruia cercetarea deschisă publicului sporește schimbul global de cunoaștere. Inovația socială este o revistă electronică pe care cititorii o pot urmări pe măsură ce este scrisă și pe care o pot scrie ei înșiși. Revista va avea o apariție bianuală, dar fără a avea o dată de apariție, ci un interval în care este scrisă. Astfel, în lunile ianuarie-iunie 2009 va fi scris primul număr. În perioada respectivă, pe platforma online vor fi publicate în timp real contribuțiile și dialogurile generate între cititori și contribuitori.

Prin accesarea articolelor din arhiva Revistei Inovația Socială indicați acceptarea termenilor și condițiilor de utilizare care sunt disponibile la adresa <http://www.inovatiasociala.ro/> care indică, în parte, faptul că puteți utiliza copiile articolelor doar pentru utilizare personală, necomercială. Vă rugăm să contactați redacția pentru alte tipuri de utilizare la adresa

contact@inovatiasociala.ro.

Orice copie a materialelor din Revista Inovația Socială trebuie să conțină aceeași notă de drepturi legale, așa cum apar acestea pe ecran sau tipărite.

¹ darie.georgecristian@yahoo.com

”Valori sociale ale tranziției post-comuniste”**Mălina VOICU****Iași, Editura Lumen, 2010, 147 pagini**

Destrămarea ordinii și logicii sociale de tip comunist în Europa Centrală și de Sud Est a dat naștere tranziției de la totalitarism la democrație, de la *economia de comandă* la o economie de piață și de la o societate închisă și controlată politic, la una deschisă și liberă. Schimbările radicale survenite la nivelul fostului bloc comunist și pe plan global au condus inevitabil la modificări ale stilurilor de viață, post-comunismul modelând un alt set de valori, distribuind prin instrumentul democrației avuția produsă în și prin libertate. Mitul construit în jurul setului de valori comuniste s-a prăbușit, vechile valori au început să se relativizeze până la perimare sub efectul discursului politic pluralist, lăsând loc unui așa zis *șoc epistemologic*, produs de tranziție.

Proiectul de cunoaștere în care s-a angajat Mălina Voicu, în studiul său ne oferă un reper teoretic temeinic însoțit de un mecanism metodologic complex, necesare diagnozei schimbării valorilor sociale în societățile post-comuniste în ultimele două decenii, identificând evoluția celor trei valori sociale – suportul pentru democrație, credința religioasă și egalitatea de gen, într-o abordare din perspectivă comparativă, atât longitudinală, cât și transversală. Conceptul de *tranziție post-comunistă* a fost supus unui proces continuu de mitizare-demitizare în ultimele două decenii și unor dezbateri inepuizabile în literatura de specialitate, fapt pentru care titlul prezentei lucrări (*Valori sociale ale tranziției post-comuniste*) îi poate lăsa cititorului neavizat falsa impresie a unei reluări fără miză a acestui subiect, demers mascat de încă un studiu de tip cantitativ ce are la bază date furnizate de sondajele de opinie European Values Survey și Word Values Survey. Faptul că lucrarea propune un proces de osmoză a două perspective privind schimbarea valorilor sociale în Europa Centrală și de Est, fără a ierarhiza deluzoriu rolul componentelor acesteia, nelimitându-se la problematica tranziției românești, creditează demersul Malinei Voicu ca fiind unul puternic înrădăcinat teoretic și empiric, susținut de o documentare sistematică și de o experiență relevantă în domeniu, fiind rezultatul unei bune colaborări cu alți specialiști în domeniu (Bogdan Voicu, Paula Tufiș, Monica Șerban, Marian Vasile ș.a), bucurându-se de sprijinul Institutului de Cercetare a Calității Vieții, Fundației pentru Studiul Valorilor Europene, Institutului Leibniz pentru Științele Sociale și a Consiliului Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior.

Volumul este structurat în șase capitole care analizează cele trei mari teme deja enunțate: suportul pentru democrație, religiozitatea și valorile de gen. Prima temă se întinde pe cuprinsul a două capitole ce surprind mecanismul care generează schimbarea suportului pentru democrație în țările europene, în decursul a zece ani (1995-2005), ca rezultat a două două procese diferite, dar interconectate: schimbările inter și intra-cohorte. Autoarea identifică factorii ce explică dinamica suportului pentru democrație, pe un trend descendent de la Vest la Est: dificultățile economice survenite în urma tranziției de la economia redistributivă de tip comunist la economia de piață, dar totodată ține să ne precizeze că nu există un model bine stabilit al acestei variații în statele post-comuniste. Analiza comparativă pornește de la ipotezele că în statele post-comuniste din Europa Centrală și de Est variațiile suportului pentru democrație depind de schimbările inter și intra-cohortă și reprezintă principalul rezultat al înlocuirii cohortelor. Datele obținute validează doar parțial ipotezele, cea de-a doua fiind valabilă doar în cazul Germaniei de Vest și al Marii Britanii, unde variațiile suportului social au ca și cauză înlocuirea cohortelor în funcție de nivelul de educație. Pe ansamblu, autoarea constată că performanțele economice joacă un rol mai important în determinarea suportului pentru democrație decât ideologia, afirmând că *suportul specific este mai important în legitimarea ordinii democratice decât cel difuz*. Concluziile sunt optimiste, Mălina Voicu observând existența unor premize favorabile pentru dezvoltarea unei culturi democratice stabile în regiunea Europei Centrale și de Est, dar în același timp își trasează limitele studiului, recunoscând faptul că rezultatele se bazează doar pe date din opt societăți post-comuniste, fără să cuprindă și țări care au depășit tranziția, integrate în Uniunea Europeană în valul din 2004. De asemenea trebuie adăugat faptul că schema metodologică alcătuită de autoare a articulat cu succes ipotezele, decompoziția lineară de cohortă arătându-și avantajele și dezavantajele în partiționarea schimbării sociale și în estimarea efectelor schimbării inter și intra-cohortă.

O a doua temă cu miză din lucrarea Mălinei Voicu este credința religioasă, supusă unei analize de tip longitudinal, axată pe societatea românească, punând accentul pe dinamica religiozității, mecanismele ce au determinat această dinamică și evoluția sa în perioada de tranziție. Autoarea remarcă existența a două perioade diferite în evoluția credinței religioase, prima fiind caracterizată de o schimbare socială foarte rapidă, urmată de perioadă de schimbare cu un ritm mai lent. Analiza ipotezelor deschide o discuție mai amplă despre raportul reciproc dintre sentimentele naționaliste și religiozitate, pe fondul unei perioade de criză și insecuritate societatală, creșterea religiozității fiind un răspuns al interacțiunii dintre sentimentele de tip naționalist și investiția socială în religie. Al doilea capitol identifică și

trasează efectele naționalismului asupra religiozității în funcție de gradul de pluralism religios existent la nivelul societăților post-comuniste, observându-se o creștere semnificativă a naționalismului în țările din Centru și Estul Europei, ceea ce a determinat și o explozie a religiozității alimentată de ideologia de tip naționalist. Capitolul descrie relația cauzală dintre naționalism și religiozitate în 30 de țări europene, pe axa Est-Vest, Mălina Voicu observând faptul că naționalismul sporește gradul de religiozitate doar dacă există un număr redus de confesiuni religioase care se află în competiție în cadrul societății, fapt care contrazice regula cererii și ofertei. Datele obținute de autoare o aduce în ipostaza de a lăsa o predicție curajoasă, afirmând că există șanse ca religiozitatea - în contextul societății românești - să crească până la un anumit punct, atunci când efectul modernizării, migrația și statutul de membri ai Uniunii Europene vor genera secularizarea, proces aflat în strânsă legătură cu descreșterea sentimentului naționalist.

În sfârșit, ultima temă abordată pune în evidență atitudinile și valorile legate de rolurile de gen, după același tipar comparativ și longitudinal, între statele Europei de Est și cele din Vest, confirmând că noua societate europeană sprijină egalitatea de gen pe piața muncii și existența unei noi diviziuni a rolurilor de gen în cadrul domestic. Totuși, autoarea ține să precizeze că există diferențe notabile între dinamica valorilor împărțite de bărbații și femeile din cele două regiuni analizate. Astfel bărbații din Vest seamănă mai mult cu femeile occidentale decât cu bărbații din Est, cultura fiind factorul determinant și nu genul. De asemenea, Mălina Voicu pune atitudinea favorabilă egalității de gen pe seama unui mecanism de învățare ideologică, bazat pe principiile egalității de gen, arătând că în țările cu un grad de democratizare ridicat, oamenii tind să valorizeze egalitatea de gen. Aceasta ar reprezenta o corelație importantă, dacă – după părerea mea – nu ar pica într-o ușoară tentă de truism, care poate da cititorului avizat o stare anostă, pe măsură ce-și confruntă propriile exigente legate de observarea unei realități care solicită flexibilitate științifică, inovație și perseverență, nu doar o consolidare – bazată pe datele oferite de EVS – a unui adevăr evident.

În pofida limitelor asumate ale studiului, rezultatele descrise mai sus îndeamnă la o privire mai atentă asupra schimbării culturale survenite ca urmare a redefinirii statului pe dimensiunile tranziției post-comuniste. Astfel, Mălina Voicu își concentrează cu succes eforturile academice și reușește să facă o diagnoză foarte bine structurată, deconstruind și reconstruind dintr-o perspectivă comparativă foarte accesibilă nouă, cititorilor, schimbarea cultural-valorică a societăților post-comuniste europene, așezând prezenta lucrare alături de alte studii similare (vezi Marian Vasile, *Stiluri de viață în România postcomunistă. Ce modele de comportament adoptăm și de ce*, Lumen, Iași, 2010.), lansând noi întrebări ce pot

face obiectul unor studii viitoare și angajându-ne într-o dezbatere ce ne poate folosi pentru a ne percepe mai bine locul între democrațiile europene consolidate.

George-Cristian Darie

darie.georgecristian@yahoo.com

Antropolog, Master în Antropologie
Facultatea de Științe Politice, SNSPA

Interviu cu Mălina Voicu, autoarea volumului

malina@iccv.ro

Vă rugăm să ne spuneți cum a luat naștere ideea apariției acestui volum

Volumul reunește texte care analizează schimbarea valorilor sociale pe parcursul tranziției postcomuniste, atât din perspectivă transversală, cât și longitudinală. În esență ideea volumului a aparut din dorința de a pune cap la cap studii care analizau modul în care schimbarea de după 1989 a influențat valorile sociale, pentru a forma o imagine de ansamblu asupra fenomenului.

Ce metodologie a fost utilizată în realizarea volumului?

Studiul valorifică exclusiv date de natură cantitativă, provenind din valuri diferite ale European Values Study și World Values Survey, ce permit realizarea unor analize cantitative de tip transnațional și longitudinal. Metodele de analiză utilizate cel mai frecvent sunt: analiza de regresie de tip multinivel și decompoziția de cohorte.

Vă rugăm să ne spuneți câteva cuvinte despre principalele concluzii ale studiului

Studiul arată cum valorile sociale (cele religioase, de gen și pro-democratice) se schimbă datorită liberalizării politice, democratizării și creșterii economice. Rezultatele analizelor arată că nu numai modernizarea socială modelează valorile și atitudinile sociale, ci și schimbarea instituțională operează ca un mecanism de schimbare a valorilor.

Vă rugăm să ne spuneți câteva cuvinte despre elementele de originalitate ale studiului

Studiul abordează teme de originalitate și de mare interes pentru studiul valorilor sociale. Analizele demonstrează cum schimbarea religioasă din România urmează un pattern diferit de cel din alte state post-comuniste, credința religioasă urmând un trend ascendant pe tot parcursul perioadei post-comuniste. De asemenea, datele arată cum tinerele generații socializate în statele post-comuniste împărtășesc un set solid de valori pro-democratice.

Care sunt aspectele pe care ați dori să le cercetați în continuare?

În continuare intenționez să studiez domeniul valorilor sociale, abordând aspecte precum efectele diversității religioase asupra rolurilor de gen și efectele participării civice asupra egalității de gen.

Vă mulțumim pentru colaborare!